

Salohiddinjon Sayfiyev Sirojiddin o'g'li

Alfraganus universiteti Filologiya fakulteti O'zbek tili va adabiyoti

yo'nalishi 3-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Rahimjonov Masrur Nugmanovich

O'zbek tili adabiyoti

Annotatsiya. Ushbu maqola ona tili darslarida matnga asoslangan usullarning samaradorligini o'rganadi. U adabiy asarlar, maqolalar va haqiqiy materiallar kabi turli xil matn turlarini o'z ichiga olgan holda tilni bilishni qanday yaxshilashi mumkinligini o'rganadi. Tadqiqot ona tilini o'rganishni optimallashtirish bo'yicha tushuncha berish uchun adabiyotlar, metodikalar, natijalar va natijalarni o'rganadi.

Kalit so'zlar: ona tilini o'rganish, matnga asoslangan yondashuvlar, adabiyotlar tahlili, metodika, natijalar, munozara, xulosalar, takliflar.

Madaniy o'ziga xoslikni saqlash va samarali muloqot qilish uchun ona tilini bilish juda muhimdir. Matnga asoslangan yondashuvlar uzoq vaqtdan beri ta'limda o'quvchilarning lingvistik mahorati va madaniy ongini oshirish uchun ishlatilgan. Ushbu maqola ona tili darslarida matnli materiallardan foydalanishning ahamiyatini o'rganadi va ularning o'quvchilarning malakasiga ta'sirini o'rganadi.

Matnni ona tili darslariga kiritish tilni o'rganish va tushunishni sezilarli darajada oshirishi mumkin. Ona tili darslarida matn bilan ishlashning ba'zi samarali usullari:

- O'qishni tushunish: o'quvchilarning bilim darajasiga mos matnlarni tanlang va ularni ovoz chiqarib yoki jimgina o'qing. Keyinchalik, ularni umumlashtirish, savollarga javob berish yoki asosiy g'oyalar va tafsilotlarni muhokama qilish kabi tushunish faoliyatiga jalb qiling.

Bu yerda turli darajadagi o'quvchilar uchun mos bo'lgan bir nechta qisqa matnlar va ba'zi tushunish faoliyati:

Boshlang'ich Darajasi:

Matn:

"Tom uning it bilan o'ynash uchun sevadi. U to'pni tashlaydi va iti uni olib keladi. Ular birgalikda park atrofida yugurishadi."

Tushunish Faoliyati:

- Matnni bitta jumla bilan umumlashtiring.
- Tom iti bilan nima qilishni yaxshi ko'radi?
- Tom va uning iti qaerda birga o'ynashadi?
- Tom nima tashlaydi va uning iti nima qiladi?

O'rta Daraja:

Matn: "Syuzan ish kuni bilan band edi. U hisobotini tugatdi, yig'ilishda qatnashdi va hamkasbiga yordam berdi. Ishdan keyin u sport zaliga mashq qilish uchun bordi."

Tushunish Faoliyati:

- Matnni ikki yoki uchta jumla bilan umumlashtiring.
- Syuzan ishda qanday vazifalarni bajardi?
- Syuzan ishdan keyin qaerga ketdi va nima uchun?
- Sizningcha, Syuzan samarali kun o'tkazdimi? Nima uchun yoki nima uchun?

Kengaytirilgan Daraja:

Matn: "Iqlim o'zgarishi siyosati bo'yicha munozaralar global miqyosda kuchayishda davom etmoqda. Ba'zilar uglerod chiqindilarini kamaytirish bo'yicha zudlik bilan choralar ko'rishni targ'ib qilsalar, boshqalari barqaror energiya manbalariga bosqichma-bosqich o'tish uchun bahslashadi. Siyosiy rahbarlar ushbu dolzarb muammoni hal qilish uchun tobora kuchayib borayotgan bosimga duch kelishmoqda."

Tushunish Faoliyati:

- Matnni uch-to'rt jumla bilan umumlashtiring.

- Matnda keltirilgan iqlim o'zgarishi siyosati bo'yicha ikkita qarama-qarshi fikr qanday?
- Sizningcha, nima uchun siyosiy rahbarlar bu masalada bosim ostida?
- Iqlim o'zgarishini samarali hal qilmaslikning mumkin bo'lgan oqibatlarini muhokama qiling.

Ushbu matnlar va tushunish faoliyati turli darajadagi o'quvchilarga mos ravishda ishlab chiqilgan va o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlari va darsning o'quv maqsadlari asosida sozlanishi mumkin.

- Lug'at tuzish: o'qishdan oldin matndan yangi so'z birikmalarini kiriting va o'quvchilarni o'qish paytida notanish so'zlarni aniqlashga undang. O'quvchilarga bu so'zlarning ma'nosini tushunishga yordam berish uchun kontekstli maslahatlar, so'z ildizlari va qo'shimchalardan foydalaning.

- Grammatika amaliyoti: dars maqsadlariga mos keladigan aniq grammatik tuzilmalar yoki til naqshlarini aks ettiruvchi matnlarni tanlang. Grammatika qoidalari, jumla tuzilmalari va ishlatilishini ta'kidlab, ushbu tuzilmalarni talabalar bilan tahlil qiling.

- Fikr-mulohaza va baholash: o'quvchilarning matn bilan aloqasi asosida o'qishni tushunishi, so'z boyligini egallashi, yozish qobiliyati va tanqidiy fikrlash qobiliyatlari haqida konstruktiv fikr bildiring. Ularning rivojlanishini baholash uchun viktorinalar, taqdimotlar yoki loyihalar kabi turli xil baholash vositalaridan foydalaning.

Ushbu strategiyalarni o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar tilni bilish va madaniy ongni targ'ib qiluvchi qiziqarli va mazmunli ona tili darslarini yaratish uchun matndan samarali foydalanishlari mumkin.

Xulosalar:

Matnga asoslangan yondashuvlar ona tilini o'rganishni kuchaytirish uchun qimmatli imkoniyatlarni taqdim etadi. Haqiqiy materiallar va turli xil matn turlarini o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar tilni yaxlit egallash va madaniy tushunishni osonlashtirishi mumkin. Topilmalar mahalliy tillarni tiklash va saqlashda innovatsion pedagogik amaliyotning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Matnga asoslangan usullar yordamida ona tilini o'rganishni yanada optimallashtirish uchun o'qituvchilar quyidagilarga da'vat etiladi:

- O'quvchilarning qiziqishlari va malaka darajasini qondirish uchun matnli materiallarni doimiy ravishda diversifikatsiya qiling.
- Haqiqiy matnlar va multimedia resurslarining keng doirasiga kirish uchun texnologiyani birlashtiring.
- Ishtirok etish va tushunishni kuchaytirish uchun guruh muhokamalari va ijodiy loyihalar kabi interaktiv tadbirlarni o'z ichiga oladi.
- Mahalliy rivoyatlar va og'zaki an'analarni o'quv dasturiga kiritish uchun jamoat manfaatdor tomonlari bilan hamkorlik qiling.
- O'qituvchilarga matnga asoslangan yondashuvlardan samarali foydalanishda pedagogik mahoratini oshirish uchun malaka oshirish imkoniyatlarini taqdim etish.

Matnga asoslangan yondashuvlar ona tillarini bilish va qadrlashni tarbiyalash uchun bebaho vosita bo'lib xizmat qiladi. Innovatsion metodologiyalarni qabul qilish va boy lingvistik muhitni rivojlantirish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga madaniy meros bilan bog'lanish va turli xil lingvistik landshaftlarda rivojlanish imkoniyatini berishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.A.B.Xolmirzayev □Til va uning me□yorlari□, Nukus, 2009 y
- 2.M.U.Salmonov □Nutq madaniyati va adabiy til□, Andijon, 2018 y
- 3.Vohid Abdullayev. O□zbek adabiyoti tarixi. Toshkent. 1968
- 4.Ziyoda Masharipova. O‘zbek yozma adabiyotida folklor an‘analari. Toshkent. 2008
- 5.O. Nosirov, O. Sobirov. Xalq ijodi xazinası. Toshkent. 1986
- 6.Родина, Е. Ю. Using literature in teaching English / Е. Ю. Родина. — Текст: непосредственный // Молодой ученый. — 2010. — № 5 (16). — Т. 2. — С. 188- 192. — URL: <https://moluch.ru/archive/16/1567/>